

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ અપ્પીકેશન (ડિરેક્શન) નં. ૯૧૭૭/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
	આ ચુકાદો ફેમિલી કોર્ટ સહિતની તાબાની અદાલતોમાં પરિપત્રિત કરવો.	

=====

ભાવનાબેન વાજુભાઈ ઓડેદરા....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ડ....સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી ભુનેશ સી. રૂપેરા, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી દેવનાની, એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ : ૦૭/૧૨/૨૦૧૭

મૌખિક ચુકાદો

૧.

ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની આ રિટ અપ્લિકેશન દ્વારા, રિટ અરજદારે નીચે મુજબની દાદ માટે અરજ કરી છે;

“(એ) નામદાર કોર્ટ આ પિટિશનને દાખલ કરી તેને મંજૂર કરવા મહેરબાની કરશો.

(બી) નામદાર કોર્ટ સામાવાળા પોલીસ સત્તાધિકારીને સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ના કહેવાતા પુત્ર શિવમના ડીએનએ ટેસ્ટ માટે જરૂરી પગલાં લેવાનો નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો, અને ન્યાયના હિતમાં, ડીએનએ ટેસ્ટ સમયે અરજદારને ઉપસ્થિત રહેવાની પરવાનગી આપવાનો પોલીસ સત્તાધિકારીને નિર્દેશ કરવા વિશેષ મહેરબાની કરશો.

(સી) આ પિટિશન દાખલ કરવા, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ પેટિંગ હોય તે દરમિયાન, નામદાર કોર્ટ સગીર પુત્ર શિવમની સુરક્ષા માટે સામાવાળા નં. ૨ ને સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ પાસેથી સગીર શિવમનો કબ્જો મેળવી તેને ચાઇલ્ડ ઓબ્ઝર્વેશન હોમમાં રાખવાનો નિર્દેશ કરવા મહેરબાની કરશો.

(ડી) નામદાર કોર્ટ યોગ્ય અને વાજબી જણાય તેવા અન્ય અને વિશેષ હુકમો કરવા વિશેષ મહેરબાની કરશો.”

૨.

રિટ અરજદારનો કેસ, તેમના પોતાના શબ્દોમાં, જે આ પિટિશનમાં દલીલ કરવામાં આવ્યો છે તે નીચે મુજબ છે;

૨.૧

તારીખ ૦૭.૧૦.૨૦૧૧ ના રોજ અરજદારે રાજુલા પોલીસ સ્ટેશન, જિલ્લો: અમરેલી સમક્ષ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૫ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે એક ફરિયાદ નોંધાવી હતી, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, તેઓ તેમના પતિ સાથે રહે છે અને તેમને જાનવી નામની આશરે ૪ વર્ષની એક પુત્રી છે, અને માત્ર ૨૦ દિવસનો એક સગીર પુત્ર છે અને તેમણે તારીખ ૧૮.૦૯.૨૦૧૧ ના રોજ મહુવા ડી.સી., લાડુમોર હોસ્પિટલ ખાતે બાળકને જન્મ આપ્યો હતો, તેઓ તેમના દિયર (ભરતભાઈ) અને દેવરાણી (ગીતાબેન) સાથે રહેતા હતા. બનાવના દિવસે એટલે કે તારીખ ૦૭.૧૦.૨૦૧૧ ના રોજ, બપોરે જ્યારે તેમના પતિ જમ્યા પછી કામે ગયા અને તે સમયે, તેઓ તેમજ તેમની દેવરાણી, તેમની મોટી પુત્રી અને આશરે ૨૦ દિવસનો પુત્ર સૂતા હતા અને જ્યારે તેઓ આશરે ૪ વાગ્યે જાગ્યા, ત્યારે તેમણે જોયું કે તેમનો માત્ર ૨૦ દિવસનો સગીર પુત્ર ગુમ હતો અને તેમણે નજીકની જગ્યાએ પણ શોધખોળ કરી હતી અને તેમનો પુત્ર મળ્યો ન હતો, તેથી, તેમણે રાજુલા પોલીસ સ્ટેશન સમક્ષ અજાણી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૫ હેઠળ સીઆર-૧ નં. ૮૫/૨૦૧૧ થી ફરિયાદ નોંધાવી હતી. આ સાથે સામેલ અને એનેક્ષર-એ તરીકે ચિહ્નિત સીઆર-૧ નં. ૮૫/૨૦૧૧ ની ફરિયાદની નકલ છે.

૨.૨

અરજદાર આદરપૂર્વક રજૂઆત કરે છે કે ત્યારબાદ રાજુલા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા

તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી. તેઓએ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા પરંતુ તેમને એક પણ કડી (ક્લૂ) મળી ન હતી અને ગુનો વણશોધાયેલો રહ્યો હતો. આ સાથે સામેલ અને એનેક્સર-બી (કુલ) તરીકે ચિહ્નિત રાજુલા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા નોંધવામાં આવેલા સાક્ષીઓના નિવેદનોની નકલો છે.

૨.૩.

અરજદાર આદરપૂર્વક રજૂઆત કરે છે કે જુલાઈ, ૨૦૧૭ માં અરજદારને એવી માહિતી મળી હતી કે સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ તેમના ગુમ થયેલા બાળકની સંભાળ રાખી રહ્યા છે અને તેને પોતાના બાળક તરીકે ઓળખાવે છે. જે ઘરમાં અરજદાર રહેતા હતા તે જ ઘરમાં સામાવાળા નં. ૬ રાજુલા શાખાની એસબીઆઈ બેંકમાં નોકરી કરતા હોવાથી, સંબંધિત સમયે અમુક સમયગાળા માટે સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ તે જ ગામ એટલે કે રાજુલામાં રહેતા હતા અને તે સમયે, તેમના લાંબા લગ્નજીવન પછી પણ તેમને કોઈ સંતાન (પુત્ર/પુત્રી) ન હતું. તેથી, અરજદાર રાજુલા પોલીસ સ્ટેશનની મદદથી વ્યારા ગયા, જ્યાં હાલમાં સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ રહે છે, પોતાના પુત્રને જોવા અને મળવા માટે, પરંતુ સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ એ અરજદારને તેમના પુત્રનો ચહેરો જોવા દીધો ન હતો કે તેમના પુત્રને મળવા દીધો ન હતો. ત્યારબાદ તારીખ ૦૯.૦૭.૨૦૧૭ ના રોજ, રાજુલા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ અધિકારીએ વ્યારા પોલીસની મદદથી સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ના નિવેદનો નોંધ્યા હતા, જેમાં તેઓએ સ્વીકાર્યું હતું કે તેમના લગ્નના ઘણા વર્ષો પછી પણ તેમને કોઈ સંતાન ન હતું અને સુરત ખાતે હોસ્પિટલ ધરાવતા ડૉ.

પ્રફુલભાઈ બાબુભાઈ દોશી પાસેથી આઈપીએફની સારવાર લીધા પછી, તેમને એક પુત્ર પ્રાપ્ત થયો હતો જેનો જન્મ તારીખ ૦૮.૦૫.૨૦૧૦ ના રોજ સુરત ખાતેની 'મી એન્ડ મમ્મી હોસ્પિટલ'માં થયો હતો અને તેના પછીના દિવસે તારીખ ૧૦.૦૭.૨૦૧૭ ના રોજ, સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ને સારવાર આપનાર ડૉ. પ્રફુલભાઈ બાબુભાઈ દોશીનું નિવેદન પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું. આ સાથે સામેલ અને એનેક્સર-સી (કુલ) તરીકે ચિહ્નિત સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ તથા ડૉ. પ્રફુલભાઈ બાબુભાઈ દોશીના નિવેદનોની નકલો છે.

૨.૪

એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યારે અરજદાર રાજુલા પોલીસ સ્ટેશનના અધિકારી સાથે ડૉ. પ્રફુલ બાબુભાઈ દોશીનું નિવેદન નોંધવા તેમજ પૂછપરછ કરવા માટે મળવા ગયા ત્યારે અરજદારને આંચકો અને આશ્ચર્ય થયું હતું, તે સમયે, અત્યંત આંચકા અને આશ્ચર્ય વચ્ચે તેઓ સામાવાળા નં. ૭ ના સારવારના કાગળો સાથે પોતાના ટેબલ પર બેઠા હતા. તેમણે તે પોલીસ કર્મચારીઓને પણ આપ્યા હતા. આ સાથે સામેલ અને એનેક્સર-ડી (કુલ) તરીકે ચિહ્નિત સામાવાળા નં. ૭ ના મેડિકલ કાગળોની નકલો છે.

૨.૫

અરજદાર આદરપૂર્વક રજૂઆત કરે છે કે અરજદારે સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ના કહેવાતા પુત્રના ડીએનએ ટેસ્ટ માટે પોલીસ સત્તાધિકારીને વિનંતી કરી હતી પરંતુ તેઓ કોઈ પગલાં લઈ રહ્યા નથી, તેથી અરજદાર પાસે હાલની

પિઠિશન દ્વારા આ નામદાર કોટ નો આશરો લેવા સિવાય અન્ય કોઈ વિકલ્પ નથી.

૩.

આમ, રિટ અરજદાર સગીર શિવમના જૈવિક માતા છે કે નહીં તેની પુષ્ટિ કરવા માટે ડીએનએ ટેસ્ટ ન કરાવવામાં પોલીસ અધિકારી તરફથી થયેલી નિષ્ક્રિયતા અંગે ફરિયાદ સાથે આ કોર્ટ સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા છે.

૪.

રિટ અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી યાજ્ઞિકે રજૂઆત કરી હતી કે વિચારણા હેઠળનો આ કેસ ખૂબ જ અસામાન્ય છે. સુશ્રી યાજ્ઞિકે રજૂઆત કરી હતી કે ડીએનએ ટેસ્ટ કદાચ શિવમના જૈવિક માતા-પિતા અંગેની તમામ અટકળોનો અંત લાવી શકે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તપાસ હજુ ચાલુ હોવાથી, તપાસ કરનાર અધિકારીએ ડીએનએ ટેસ્ટના હેતુ માટે શિવમના લોહીના નમૂના અને રિટ અરજદારના લોહીના નમૂના પણ એકત્ર કરવા જોઈએ. સુશ્રી યાજ્ઞિકના જણાવ્યા અનુસાર, શિવમ સગીર હોવાથી, તે લોહીના નમૂના લેવા માટે પોતાની સંમતિ આપવાની સ્થિતિમાં નથી અને તેથી, સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ની સંમતિ મેળવવી પડશે. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, જો સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ શિવમના લોહીના નમૂના લેવા માટે તેમની સંમતિ આપવાનો ઇનકાર કરે તો પણ, પોલીસ હંમેશા સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૫૩ હેઠળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને નમૂના એકત્ર કરી શકે છે. ઉપર

જણાવેલા આવા સંજોગોમાં, સુશ્રી યાજ્ઞિક પોલીસ સત્તાધિકારીઓને યોગ્ય રિટ અથવા નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે તેવી અરજ કરે છે.

૫.

૪ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ, માત્ર સામાવાળા નં. ૧ થી ૫ ને નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી.

૬.

રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એપીપી શ્રી દેવનાનીએ આ રિટ અપ્લિકેશનનો ભારપૂર્વક વિરોધ કરતા રજૂઆત કરી હતી કે આ રિટ અપ્લિકેશનમાં માંગવામાં આવેલી દાદ દૂરગામી છે અને કાયદામાં ટકી શકે તેવી નથી. અત્યાર સુધી હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસના કાગળો પરથી, વિદ્વાન એપીપીએ ધ્યાન દોર્યું હતું કે શિવમનો જન્મ સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ના લગ્નસંબંધથી થયો હતો. શિવમનો જન્મ એક ચોક્કસ હોસ્પિટલમાં થયો હતો અને સિઝેરિયન કરવામાં આવ્યું હતું. તપાસ કરનાર અધિકારી દ્વારા જરૂરી સામગ્રી એકત્ર કરવામાં આવી છે, જે પ્રથમદર્શી રીતે દર્શાવે છે કે સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ શિવમના જૈવિક માતા-પિતા છે. શ્રી દેવનાનીએ રજૂઆત કરી હતી કે કોઈ વ્યક્તિને તેની સંમતિ વિના અથવા તેની ઈચ્છા વિરુદ્ધ તેના લોહીની અથવા તે પ્રકારની તબીબી તપાસ કરાવવા અથવા પોતાની જાતને સોંપવા માટે દબાણ કરવું તે તેના જીવન અથવા સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારમાં દખલગીરી સમાન છે, ખાસ કરીને જ્યાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા અથવા પુરાવા અધિનિયમ અથવા અન્ય કોઈ

કાયદામાં કોઈ જોગવાઈ હોય, જેને વ્યક્તિની ઈચ્છા વિરુદ્ધ બ્લડ ટેસ્ટ અથવા તેવા મેડિકલ ટેસ્ટ કરાવવા માટે કોર્ટને અધિકૃત કરતી કહી શકાય. શ્રી દેવનાનીએ રજૂઆત કરી હતી કે શિવમ સગીર છે અને તેથી, તેની સંમતિ માંગવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. આખરે, જેઓ શિવમના માતા-પિતા હોવાનો દાવો કરે છે તેવા સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ ની સંમતિ મેળવવી પડે. શ્રી દેવનાનીએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૫૩ પોલીસ અધિકારીની વિનંતી પર તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા આરોપીની તપાસની જોગવાઈ કરે છે. વિચારણા હેઠળના આ કેસમાં, સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ આરોપી નથી. એફઆઈઆરમાં તેમનું આરોપી તરીકે નામ નથી. આવા સંજોગોમાં, શ્રી દેવનાનીના જણાવ્યા અનુસાર, સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૫૩ લાગુ પડતી નથી. પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, શ્રી દેવનાનીએ એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસસી ૨૨૯૫ માં અહેવાલિત ગૌતમ કુંડુ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ.બી. ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો.

૭.

પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલશ્રીઓને સાંભળ્યા પછી અને રેકર્ડ પરની સામગ્રી ધ્યાને લીધા પછી, મારી વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું પોલીસને શિવમનો ડીએનએ ટેસ્ટ કરાવવા માટે નિર્દેશ આપવો જોઈએ કે કેમ.

૮.

બંને પક્ષે કરવામાં આવેલી સામસામી રજૂઆતો અને બંને પક્ષો દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા ચુકાદાઓ પર ધ્યાન આપતાં પહેલાં, હું ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કેટલીક જોગવાઈઓ પર નજર નાખવી જરૂરી માનું છું.

૯.

સંહિતાની કલમ ૫૩ પોલીસ અધિકારીની વિનંતી પર તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા આરોપીની તપાસની જોગવાઈ કરે છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે;

“૫૩. પોલીસ અધિકારીની વિનંતી પર તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા
આરોપીની તપાસ.

(૧) જ્યારે કોઈ વ્યક્તિની એવા પ્રકારનો ગુનો કરવાના આરોપસર ધરપકડ કરવામાં આવી હોય અને જે એવા સંજોગોમાં આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ હોય કે જેથી એવું માનવા માટે વાજબી આધારો હોય કે તેના શરીરની તપાસ કરવાથી ગુનો આચરવામાં આવ્યા અંગેનો પુરાવો મળશે, ત્યારે સબ-ઇન્સ્પેક્ટરના દરજ્જાથી નીચેના ન હોય તેવા પોલીસ અધિકારીની વિનંતીથી કાર્ય કરતા રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર માટે, અને તેની સહાયમાં અને તેના નિર્દેશ હેઠળ શુદ્ધબુદ્ધિથી કાર્ય કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ માટે, આવો પુરાવો પૂરો પાડી શકે તેવી હકીકતો સુનિશ્ચિત કરવા માટે વાજબી રીતે જરૂરી હોય તેવી ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિની તપાસ કરવી, અને તે હેતુ માટે વાજબી હોય તેટલા બળનો ઉપયોગ કરવો

(૨) જ્યારે પણ આ કલમ હેઠળ કોઈ સ્ત્રીના શરીરની તપાસ કરવાની હોય, ત્યારે આવી તપાસ માત્ર સ્ત્રી રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા અથવા તેની દેખરેખ હેઠળ જ કરવામાં આવશે. સ્પષ્ટીકરણ.- આ કલમમાં અને કલમ ૫૪ માં, "રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર" એટલે એવી કોઈ તબીબી પ્રેક્ટિશનર જે ઇન્ડિયન મેડિકલ કાઉન્સિલ એક્ટ, ૧૯૫૬ (૧૯૫૬ નો ૧૦૨) ની કલમ ૨ ના ખંડ (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબની કોઈપણ માન્ય તબીબી લાયકાત ધરાવતી હોય અને જેનું નામ રાજ્ય મેડિકલ રજિસ્ટરમાં નોંધાયેલું હોય."

૧૦.

તારીખ ૨૩.૦૬.૨૦૦૬ થી અમલમાં આવેલા ૨૦૦૫ ના અધિનિયમ ૨૫ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી કલમ ૫૩-એ, તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા બળાત્કારના આરોપી વ્યક્તિની તપાસની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૫૪ તબીબી અધિકારી દ્વારા ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિની તપાસની જોગવાઈ કરે છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે;

“૫૪. ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિની વિનંતી પર તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા તેની તપાસ. જ્યારે કોઈ ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિ, ભલે તે કોઈ આરોપસર હોય કે અન્યથા, જ્યારે તેને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે તે સમયે અથવા કસ્ટડીમાં તેની અટકાયતના સમયગાળા દરમિયાન કોઈપણ સમયે એવો આક્ષેપ કરે કે તેના શરીરની તપાસ કરવાથી એવો પુરાવો

મળશે જે તેના દ્વારા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું અસત્ય સાબિત કરશે અથવા જે તેના શરીર વિરુદ્ધ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું સ્થાપિત કરશે, ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટ, જો ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિ દ્વારા તેમ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવે તો, રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા આવી વ્યક્તિના શરીરની તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપશે, સિવાય કે મેજિસ્ટ્રેટ એવું માને કે આ વિનંતી હેરાનગતિ અથવા વિલંબ કરવાના હેતુથી અથવા ન્યાયના ઉદ્દેશોને નિષ્ફળ બનાવવા માટે કરવામાં આવી છે.”

૧૧.

ઉપર ઉલ્લેખિત સંહિતાની કલમ ૫૩, સૌપ્રથમવાર, વર્ષ ૧૯૭૪ ની સંહિતામાં દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ કલમ દાખલ કરવાનો હેતુ અસરકારક તપાસની સુવિધા આપવાનો હતો. જો, કથિત ગુનાના પ્રકાર પરથી અથવા જે સંજોગોમાં તે આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ છે તે પરથી, એવું માનવા માટે વાજબી આધાર હોય કે વ્યક્તિની તપાસ કરવાથી પુરાવો મળશે, તો તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિની તપાસને અધિકૃત કરવામાં આવી હતી. ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિની વિનંતી પર તબીબી પ્રેક્ટિશનર દ્વારા તેની તપાસ માટે સંહિતાની કલમ ૫૪ હેઠળ કરવામાં આવેલી જોગવાઈ પણ દર્શાવે છે કે કાયદા ઘડનારનો ઉદ્દેશ્ય વૈજ્ઞાનિક અભિગમ દ્વારા તપાસ દરમિયાન સુવિધા પૂરી પાડવાનો હતો, જે ફરિયાદપક્ષ અથવા આરોપી બંનેમાંથી કોઈને પણ લાભદાયી

થઈ શકે છે. આમ, તપાસ દરમિયાન આ વૈજ્ઞાનિક અભિગમ કાયદાની રક્ષણાત્મક નજર હેઠળ છે. બંધારણીય આદેશ એવું નથી કહેતો કે કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈપણ સંજોગોમાં તેના અધિકાર અથવા વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાથી વંચિત કરી શકાય નહીં. તેનાથી વિપરીત, જો અધિકાર અથવા વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો આવો વંચિતતા કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર હોય, તો તેને અનુચ્છેદ ૨૧ દ્વારા રક્ષણ મળે છે.

૧૨.

સીઆર.પી.સી. ની કલમો ૫૩, ૫૩-એ અને ૫૪ ના સુધારેલા સ્પષ્ટીકરણમાં તબીબી તપાસના વિવિધ સ્વરૂપોમાં ડીએનએ પ્રોફાઇલિંગનો સ્પષ્ટપણે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ડીએનએ પ્રોફાઇલ એ ડીએનએ નમૂનાથી અલગ છે જે શારીરિક પદાર્થોમાંથી મેળવી શકાય છે. ડીએનએ પ્રોફાઇલિંગ એ ફોરેન્સિક નિષ્ણાતો દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવેલા ડીએનએ નમૂનાઓના આધારે બનાવવામાં આવેલો એક રેકૉર્ડ છે. ડીએનએ નમૂનાઓનું મેળવવું (મેચિંગ) એ શંકાસ્પદ વ્યક્તિના ચોક્કસ ગુનાહિત કૃત્યોને જોડવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ સાધન તરીકે ઉભરી રહ્યું છે. તેથી, ભૌતિક પુરાવાના સ્વરૂપમાં રહેલા ડીએનએ નમૂનાઓ લેવાથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૦(૩) નો ભંગ થતો નથી. સુપ્રીમ કોર્ટે, **શ્રીમતી સેલ્વી અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસસી ૧૯૭૪** ના કેસમાં ઠરાવ્યું હતું કે વ્યક્તિનો ગોપનીયતાનો અધિકાર સંપૂર્ણ નથી અને તેને વાજબી રીતે નિયંત્રિત કરી શકાય છે પરંતુ વ્યક્તિની

માનસિક પ્રક્રિયામાં કોઈપણ બળજબરીપૂર્વકની દખલગીરી કોઈપણ કાયદા હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવી નથી.

૧૩.

કલમ ૫૩ ખૂબ સ્પષ્ટ કરે છે કે જો કોઈ વ્યક્તિની એવા પ્રકારનો ગુનો કરવાના આરોપસર ધરપકડ કરવામાં આવે અને એવું માનવા માટે વાજબી આધારો હોય કે તેના શરીરની તપાસ કરવાથી ગુનો આચરવામાં આવ્યા અંગેનો પુરાવો મળશે, તો જ રજિસ્ટર્ડ તબીબી પ્રેક્ટિશનર માટે આરોપીની તબીબી તપાસ કરવી કાયદેસર રહેશે. આવી તપાસમાં ડીએનએ પ્રોફાઇલિંગનો સમાવેશ થશે.

૧૪.

વિચારણા હેઠળના આ કેસમાં, આજની તારીખે કોઈ આરોપી નથી. જોકે વર્ષ ૨૦૧૧ માં જ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ (એફઆઈઆર) નોંધવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં, ઘોડિયામાંથી રિટ અરજદારના બાળકને ઉપાડી જનાર કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ તરફ પોલીસ આંગળી ચીંધી શકી નથી. લગભગ સાત વર્ષના સમયગાળા પછી જ રિટ અરજદારના મનમાં એવી શંકાઓ પેદા થવા લાગી છે કે તે સામાવાળા નં. ૬ અને ૭ છે, જેમણે ઘોડિયામાંથી તેના બાળકને ઉપાડી લીધું હતું. આવા સંજોગોમાં, પોલીસ માટે પણ ડીએનએ પ્રોફાઇલિંગના હેતુ માટે સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૫૩ નો આશરો લેવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી. ગૌતમ કુંડુ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ પત્ની દ્વારા બાળકના ભરણપોષણની માંગણીમાંથી ઉદ્ભવતા કેસ સાથે સંકળાયેલી હતી. પતિએ

બાળકના પિતૃત્વ પર વિવાદ કર્યો હતો અને પોતે બાળકનો પિતા નથી તે સાબિત કરવા માટે બાળકના બ્લડ ગ્રુપ ટેસ્ટ માટે અરજ કરી હતી. આ કોર્ટે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૪ અને કલમ ૧૧૨ તેમજ અંગ્રેજી અને અમેરિકન અદાલતોના નિર્ણયો અને 'રેડન્સ લો એન્ડ પ્રેક્ટિસ ઇન ડિવોર્સ એન્ડ ફેમિલી મેટર્સ' (૧૯૮૩), વોલ્યુમ ૧, પૃષ્ઠ ૧૦૫૪ માં કરવામાં આવેલા નીચે મુજબના વિધાન સહિતના કેટલાક અધિકૃત પુસ્તકોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

“તબીબી વિજ્ઞાન વ્યક્તિઓના લોહીનું ચોક્કસ જૂથોમાં વિશ્લેષણ કરવામાં સક્ષમ છે; અને કોઈ ચોક્કસ પુરુષ અને બાળકના લોહીની તપાસ કરીને તે પુરુષ પિતા હોઈ શકે કે ન હોઈ શકે તે નક્કી કરવામાં સક્ષમ છે. બ્લડ ટેસ્ટ હકારાત્મક રીતે દર્શાવી શકતા નથી કે કોઈપણ પુરુષ પિતા છે, પરંતુ તેઓ હકારાત્મક રીતે દર્શાવી શકે છે કે કોઈ ચોક્કસ પુરુષ પિતા હોઈ શકે કે ન હોઈ શકે. પિતૃત્વ નક્કી કરવામાં દેખીતી રીતે જ આ પછીનું પાસું સૌથી મૂલ્યવાન સાબિત થાય છે, એટલે કે બાકાત રાખવાનું પાસું, કારણ કે એકવાર તે નક્કી થઈ જાય કે પુરુષ પિતા હોઈ શકે નહીં, તે આપમેળે પિતૃત્વની વિચારણામાંથી બાકાત થઈ જાય છે. જ્યારે કોઈ પુરુષ બાળકના પિતા નથી (૧૯૮૩) ૩ એસસીસી ૪૧૮, ત્યારે એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે જો બ્લડ ટેસ્ટ લેવામાં આવે તો ઓછામાં ઓછી ૭૦ ટકા શક્યતા છે કે તેઓ હકારાત્મક રીતે દર્શાવશે કે તે પિતા

નથી, અને કેટલાક કેસોમાં આ શક્યતા તેનાથી પણ વધુ છે; ગર્ભધારણા સમયે માતા સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવતા બે ચોક્કસ પુરુષો વચ્ચે, જે બંને બ્લડ ટેસ્ટ કરાવે છે, તેમ જ એવું પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે ૯૦ ટકા શક્યતા છે કે પરીક્ષણો દર્શાવશે કે તેમાંથી એક પિતા નથી, અને અનિવાર્યપણે એવું અનુમાન નીકળશે કે બીજો પુરુષ પિતા છે.”

ત્યારબાદ આ કોર્ટે આખરે આ મુજબ તારણ કાઢ્યું હતું;

- (૧) ભારતમાં અદાલતો સામાન્ય બાબત તરીકે બ્લડ ટેસ્ટનો આદેશ આપી શકતી નથી;
- (૨) જ્યાં પણ અટકળભરી તપાસ કરવા માટે આવી અરજો કરવામાં આવે છે, ત્યાં બ્લડ ટેસ્ટ માટેની અરજ ગ્રાહ્ય રાખી શકાય નહીં.
- (૩) તે બાબતમાં મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ હોવો જોઈએ કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ હેઠળ ઉપસ્થિત થતી ઉપધારણાને દૂર કરવા માટે પતિએ બિન-પહોંચ (સંપર્કનો અભાવ) સ્થાપિત કરવો જ જોઈએ.
- (૪) કોર્ટે કાળજીપૂર્વક તપાસ કરવી જોઈએ કે બ્લડ ટેસ્ટનો આદેશ આપવાનું પરિણામ શું આવશે, શું તેની અસર બાળકને વર્ણસંકર/અનૌરસ તરીકે અને માતાને અસતી સ્ત્રી તરીકે ચીતરી કાઢવાની થશે.
- (૫) વિશ્લેષણ માટે લોહીનો નમૂનો આપવા માટે કોઈને પણ ફરજ પાડી શકાય નહીં.”

૧૫.

શારદા વિરુદ્ધ ધર્મપાલ, (૨૦૦૩) ૪ એસસીસી ૪૯૩ માં આ કોર્ટની ત્રણ જજોની ખંડપીઠ સમક્ષ તબીબી તપાસનો નિર્દેશ આપવાની કોર્ટની સત્તા પર વિચારણા કરવાની તક આવી હતી. તે કેસમાં, પતિએ હિન્દુ મેરેજ એક્ટ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૧૩(૧)(૩) હેઠળ પત્ની વિરુદ્ધ છૂટાછેડા માટેની અરજી દાખલ કરી હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પતિએ એવા કારણોસર છૂટાછેડાનો દાવો કર્યો હતો કે પત્ની અસાધ્ય રીતે અસ્થિર મગજની છે અથવા માનસિક વિકારથી પીડાઈ રહી છે. કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે, "તેથી, ગૌતમ કુંડુ એ સિદ્ધાંત માટે કોઈ સત્તાવાર દાખલો નથી કે કોઈપણ સંજોગોમાં કોર્ટ બ્લડ ટેસ્ટ કરાવવાનો નિર્દેશ આપી શકે નહીં. તેણે, બાળકના ભવિષ્યને ધ્યાનમાં રાખીને, અલબત્ત, આવા હુકમ યાંત્રિક રીતે પસાર કરવા અંગે સાવચેતીની ચેતવણી આપી છે. અન્ય કેટલાક અધિકારક્ષેત્રોમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જો બાળકના હિતમાં હોય તો સામાન્ય રીતે આવા નિર્દેશો આપવા જોઈએ." કોઈ વ્યક્તિને તબીબી તપાસને આધીન કરવી તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ નું ઉલ્લંઘન છે કે કેમ તે પાસાં પર વિચારણા કરતી વખતે, એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ ના સંદર્ભમાં ગોપનીયતાનો અધિકાર સંપૂર્ણ અધિકાર નથી. આ કોર્ટે આ મુજબ તારણોનો સારાંશ આપ્યો હતો :

“૧. વૈવાહિક અદાલત પાસે વ્યક્તિને તબીબી તપાસ કરાવવાનો આદેશ
આપવાની સત્તા છે.

૨. કોર્ટ દ્વારા આપો હુકમ કરવો તે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળના વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન ગણાશે નહીં.

૩. જોકે, જો અરજદાર પાસે મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ હોય અને કોર્ટ સમક્ષ પૂરતી સામગ્રી હોય તો જ કોર્ટે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જો કોર્ટના હુકમ છતાં, સામાવાળા તબીબી તપાસ માટે હાજર રહેવાનો ઇનકાર કરે, તો કોર્ટ તેમની વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન કાઢવા માટે હકદાર રહેશે.”

૧૬.

બનારસી દાસ વિરુદ્ધ ટીકુ દત્તા અને અન્ય, (૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯ માં આ કોર્ટ વારસાઈ પ્રમાણપત્ર (સક્સેશન સર્ટિફિકેટ) માંથી ઉદ્ભવતા કેસ સાથે સંકળાયેલી હતી. એવો આક્ષેપ હતો કે ટીકુ દત્તા મૃતકની પુત્રી ન હતી. ટીકુ દત્તાનો ડીએનએ ટેસ્ટ કરાવવા માટે અરજી કરવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ટ્રાયલ કોર્ટ એક વિલ સંબંધી અદાલત (ટેસ્ટામેન્ટરી કોર્ટ) હોવાથી, ડીએનએ ટેસ્ટનો નિર્દેશ આપીને પુરાવા ઊભા કરવાને બદલે, પક્ષકારોને ટ્રાયલ દરમિયાન રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓના આધારે તેમના સંબંધિત કેસો સાબિત કરવા દેવા જોઈએ. જ્યારે આ મામલો સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ પહોંચ્યો, ત્યારે સુપ્રીમ કોર્ટના કેટલાક નિર્ણયો, ખાસ કરીને, ગૌતમ કુંડુ ની નોંધ લેવામાં આવી હતી અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અસલી ડીએનએ ટેસ્ટનું પરિણામ પણ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ ની નિર્ણાયકતામાંથી બચવા માટે પૂરતું ન હોઈ શકે,

જેમ કે એવો કેસ જ્યાં ગર્ભધારણના સમય દરમિયાન પતિ અને પત્ની સાથે રહેતા હતા. આ કોર્ટે આ મુજબ જણાવ્યું હતું :

“૧૩. આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ એવા સમયે ઘડવામાં આવી હતી જ્યારે ડીઓક્સિરીબોન્યુક્લીક એસિડ (ડીએનએ) તેમજ રીબોન્યુક્લીક એસિડ (આરએનએ) ટેસ્ટ સાથેની આધુનિક વૈજ્ઞાનિક પ્રગતિ ધારાસભાની કલ્પનામાં પણ ન હતી. સાચા ડીએનએ ટેસ્ટનું પરિણામ વૈજ્ઞાનિક રીતે સચોટ હોવાનું કહેવાય છે. પરંતુ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ ની નિર્ણાયકતામાંથી બચવા માટે તે પણ પૂરતું નથી, દા.ત. જો ગર્ભધારણના સમય દરમિયાન પતિ અને પત્ની સાથે રહેતા હોય પરંતુ ડીએનએ ટેસ્ટ પરથી જણાય કે બાળક પતિથી જન્મ્યું ન હતું, તો કાયદામાં નિર્ણાયકતા અખંડનીય રહેશે. આ બાબત પતિના ઢ્રષ્ટિકોણથી કઠોર લાગી શકે છે જેને એવા બાળકના પિતૃત્વને સહન કરવાની ફરજ પાડવામાં આવશે જેના માટે તે નિર્દોષ હોઈ શકે છે. પરંતુ આવા કિસ્સામાં પણ જો બાળકની માતા અને તેના પતિ ગર્ભધારણના સમય દરમિયાન સાથે રહેતા હોય તો કાયદો નિર્દોષ બાળકને વર્ણસંકર/અનૌરસ બનવાથી બચાવવાની તરફેણ કરે છે. તેથી નિર્ણાયકતાનું ખંડન કરવા માટે બિન-પહોંચના પુરાવાની માત્રા અંગેના પ્રશ્નનો જવાબ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ પહોંચ અથવા બિન-પહોંચનો અર્થ શું થાય છે તેના પ્રકાશમાં આપવો આવશ્યક છે.”

તે વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે ડીએનએ ટેસ્ટ સામાન્ય બાબત તરીકે નિર્દેશિત કરવાનો નથી અને માત્ર યોગ્ય કેસોમાં જ આવો નિર્દેશ આપી શકાય છે.

૧૭.

રામકન્યા બાઈ વિરુદ્ધ ભારતરામ, (૨૦૧૦) ૧ એસસીસી ૮૫ ના કેસમાં પતિની વિનંતી પર બાળકના ડીએનએ ટેસ્ટનો નિર્દેશ આપતો હાઈકોર્ટનો હુકમ રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જો આવો ડીએનએ ટેસ્ટ કરવામાં આવે અને ડીએનએ ટેસ્ટના પરિણામ પરથી એવું જણાય કે પુત્ર પક્ષકારોના લગ્નસંબંધથી જન્મ્યો હતો તો પક્ષકારોના પુનઃમિલનની શક્યતા રહેશે તેવા આધારે બાળકના ડીએનએ ટેસ્ટની મંજૂરી માટેની અરજી સ્વીકારવામાં હાઈકોર્ટ વાજબી ન હતી.

૧૮.

જ્યારે અદાલત સમક્ષ બાળકના પિતૃત્વનો પ્રશ્ન વિવાદમાં હોય, ત્યારે ડીએનએનો ઉપયોગ અત્યંત નાજુક અને સંવેદનશીલ પાસું છે. એક દ્રષ્ટિકોણ એવો છે કે જ્યારે આધુનિક વિજ્ઞાન બાળકના પિતૃત્વની ખાતરી કરવા માટેના સાધનો પૂરા પાડે છે, ત્યારે પ્રસંગ અનુસાર જ્યારે પણ જરૂર પડે ત્યારે તે સાધનોનો ઉપયોગ કરવામાં કોઈ ખચકાટ ન થવો જોઈએ. બીજો દ્રષ્ટિકોણ એવો છે કે અદાલતે આવી વૈજ્ઞાનિક પ્રગતિ અને સાધનોના ઉપયોગમાં અનિચ્છા દર્શાવવી જોઈએ જે વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકાર પર તરાપ મારે છે અને

માત્ર પક્ષકારોના અધિકારો માટે પૂર્વગ્રહ્યુક્ત જ નહીં પરંતુ બાળકના જીવન પર વિનાશક અસર પણ કરી શકે છે. કેટલીકવાર આવા વૈજ્ઞાનિક પરીક્ષણનું પરિણામ એક નિર્દોષ બાળકને અનોરસ/વર્ણસંકર બનાવી શકે છે, ભલે તેની માતા અને તેના પતિ ગર્ભધારણના સમય દરમિયાન સાથે રહેતા હોય. અમારા મતે, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને પોતાની જાતને બળજબરીથી તબીબી તપાસ માટે સોંપવાના નકારના ગોપનીયતાના અધિકાર અને સત્ય સુધી પહોંચવાની અદાલતની ફરજ વચ્ચે દેખીતો સંઘર્ષ હોય, ત્યારે અદાલતે પક્ષકારોના હિતોનું સંતુલન કર્યા પછી અને કેસમાં યોગ્ય નિર્ણય માટે ડીએનએ ટેસ્ટની અત્યંત આવશ્યકતા છે કે કેમ તે અંગે યોગ્ય વિચારણા કર્યા પછી જ પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જ્યારે પણ આવી વિનંતી કરવામાં આવે ત્યારે બાળકના પિતૃત્વને લગતા કેસમાં અદાલતે સામાન્ય બાબત તરીકે અથવા રૂટીન રીતે ડીએનએ ટેસ્ટનો નિર્દેશ આપવો જોઈએ નહીં. અદાલતે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ હેઠળની ઉપધારણા; આવા હુકમ અને ટેસ્ટના ફાયદા અને ગેરફાયદા સહિતના વિવિધ પાસાઓ પર વિચાર કરવો પડે છે.

૧૯.

સુપ્રીમ કોર્ટ, ભવાની પ્રસાદ જેના વિરુદ્ધ કન્વીનર સેક્રેટરી, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસસી ૨૮૫૧ ના કેસમાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું;

“૧૯. બનારસી દાસ વિરુદ્ધ ટીકુ દત્તા [(૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯] માં આ કોર્ટ વારસાઈ પ્રમાણપત્રમાંથી ઉદ્ભવતા કેસ સાથે સંકળાયેલી હતી.

એવો આક્ષેપ હતો કે ટીકુ દત્તા મૃતકની પુત્રી ન હતી. ટીકુ દત્તાનો ડીએનએ ટેસ્ટ કરાવવા માટે અરજી કરવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ટ્રાયલ કોર્ટ એક વિલ સંબંધી અદાલત હોવાથી, ડીએનએ ટેસ્ટનો નિર્દેશ આપીને પુરાવા ઊભા કરવાને બદલે, પક્ષકારોને ટ્રાયલ દરમિયાન રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓના આધારે તેમના સંબંધિત કેસો સાબિત કરવા દેવા જોઈએ. જ્યારે આ મામલો આ કોર્ટ સમક્ષ પહોંચ્યો, ત્યારે આ કોર્ટના કેટલાક નિર્ણયો, ખાસ કરીને, ગૌતમ કુંડુ [(૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૪૧૮ : ૧૯૯૩ એસસીસી (ફિ) ૯૨૮] ની નોંધ લેવામાં આવી હતી અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અસલી ડીએનએ ટેસ્ટનું પરિણામ પણ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ ની નિર્ણાયકતામાંથી બચવા માટે પૂરતું ન હોઈ શકે, જેમ કે એવો કેસ જ્યાં ગર્ભધારણના સમય દરમિયાન પતિ અને પત્ની સાથે રહેતા હતા. આ કોર્ટે આ મુજબ જણાવ્યું હતું: (બનારસી દાસ કેસ [(૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯], એસસીસી પૃષ્ઠ ૪૫૪-૫૫, પેરા ૧૩)

xxx

xxx

xxx

તે વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે ડીએનએ ટેસ્ટ સામાન્ય બાબત તરીકે નિર્દેશિત કરવાનો નથી અને માત્ર યોગ્ય કેસોમાં જ આવો નિર્દેશ આપી શકાય છે.” (અમારા દ્વારા મૂકાયેલો ભાર)

૨૦.

સુપ્રીમ કોર્ટના બે નિર્ણયો, એટલે કે ગૌતમ કુંડુ (ઉપર મુજબ) અને શારદા (ઉપર મુજબ) વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ નથી. ગૌતમ કુંડુ માં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે ભારતમાં અદાલતોએ સામાન્ય બાબત તરીકે બ્લડ ટેસ્ટનો આદેશ આપવો જોઈએ નહીં અને અટકળભરી તપાસ કરવા માટે આવી અરજો મંજૂર કરવી જોઈએ નહીં; મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ હોવો જોઈએ અને બ્લડ ટેસ્ટનો આદેશ આપવાનું પરિણામ શું આવશે તેની અદાલતે કાળજીપૂર્વક તપાસ કરવી જોઈએ. શારદા (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં વૈવાહિક અદાલત પાસે વ્યક્તિને તબીબી તપાસ કરાવવાનો આદેશ આપવાની સત્તા છે તેવું તારણ કાઢતી વખતે, તે વાતનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે જો અરજદાર પાસે મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ હોય અને અદાલત સમક્ષ પૂરતી સામગ્રી હોય તો જ અદાલતે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. સ્પષ્ટપણે, તેથી, ડીએનએ માટેનો કોઈપણ હુકમ અદાલત દ્વારા ત્યારે જ આપી શકાય છે જ્યારે આવા પગલાં માટે મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ બનતો હોય.

૨૧.

જ્યાં સુધી "પ્રથમદર્શી કેસ" (પ્રાઇમા ફેસી કેસ) શબ્દપ્રયોગનો સંબંધ છે, એ.આઇ.આર. ૧૯૫૮ એસસી ૭૯ પર અહેવાલિત માર્ટિન બર્ન લિમિટેડ વિરુદ્ધ આર.એન. બેનર્જી ના ચુકાદામાં સુપ્રીમ કોર્ટે આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :

“૨૭. ...પ્રથમદર્શી કેસ એટલે સંપૂર્ણપણે સાબિત થયેલો કેસ નથી પરંતુ એવો કેસ છે જેને સ્થાપિત થયેલો કહી શકાય જો તેના સમર્થનમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓ પર વિશ્વાસ કરવામાં આવે. પ્રથમદર્શી કેસ બન્યો છે કે નહીં તે નક્કી કરતી વખતે સંબંધિત વિચારણા એ છે કે રજૂ કરાયેલા પુરાવા પરથી પ્રશ્ન હેઠળના તારણ પર પહોંચવું શક્ય હતું કે નહીં અને તે પુરાવા પર પહોંચી શકાય તેવું આ એકમાત્ર તારણ હતું કે નહીં તે વિચારણા નથી. એવું બની શકે કે આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરતી ટ્રિબ્યુનલ પોતે અલગ તારણ પર પહોંચી હોય. જોકે, તેણે પ્રશ્ન હેઠળના ચુકાદાના સ્થાને પોતાનો નિર્ણય મૂકવાનો નથી. તેણે ફક્ત એ જ વિચારવાનું છે કે લેવાયેલો અભિપ્રાય રેકર્ડ પરના પુરાવા પરથી શક્ય અભિપ્રાય છે કે કેમ. (જુઓ બર્કિંગહામ એન્ડ કાર્પાટક કંપની લિમિટેડ [(૧૯૫૨) લેબર અપીલ કેસીસ ૪૯૦] .

૨૨.

આ મુદ્દાના મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને, લોહીના નમૂનાની તપાસ માટેની અરજીની વિચારણા પર અદાલતી દાખલાઓ (જ્યુડિશિયલ પ્રેસિડેન્ટ્સ) દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા સિદ્ધાંતોનો હું સારાંશ આપવા માંગુ છું. આ સિદ્ધાંતો તાબાની અદાલતો માટે મદદરૂપ થશે કારણ કે તેઓએ હાથ પરના આ મુદ્દા સાથે વારંવાર વ્યવહાર કરવાનો હોય છે.

(૧) લગ્ન ચાલુ હોવા દરમિયાન અથવા લગ્ન સંબંધના અંતના ૨૮૦ દિવસની અંદર પરિણીત સ્ત્રીથી જન્મેલા બાળક સાથે ઓરસપણા (કાયદેસરતા) ની ખંડનક્ષમ ઉપધારણા જોડાયેલી છે (સંદર્ભ: ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨; એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસસી ૨૨૨૬, કામતી દેવી વિરુદ્ધ પોશી રામ – પેરા ૧૧; (૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯, બનારસી દાસ વિરુદ્ધ ટીકુ દત્તા – પેરા ૧૦; એ.આઈ.આર. ૨૦૦૯ એસસી ૩૧૧૫, શામ લાલ ઉર્ફે કુલદીપ વિરુદ્ધ સંજીવ કુમાર અને અન્ય – પેરા ૧૦).

(૨) ડીએનએ ટેસ્ટ સામાન્ય બાબત તરીકે નિર્દેશિત કરવાનો નથી. આવો નિર્દેશ માત્ર યોગ્ય કેસોમાં જ આપી શકાય છે (સંદર્ભ: (૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯, બનારસી દાસ વિરુદ્ધ ટીકુ દત્તા – પેરા ૧૪).

(૩) અદાલતે પક્ષકારોના હિતોનું સંતુલન કર્યા પછી અને કેસમાં વાજબી નિર્ણય માટે ડીએનએ ટેસ્ટની અત્યંત આવશ્યકતા છે કે કેમ તેની યોગ્ય વિચારણા કર્યા પછી જ પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. (સંદર્ભ: એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસસી ૩૪૫૦, શારદા વિરુદ્ધ ધર્મપાલ – પેરા ૮૦ ; એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસસી ૨૮૫૧, ભવાની પ્રસાદ જેના વિરુદ્ધ કન્વીનર સેક્રેટરી, ઓરિસ્સા સ્ટેટ કમિશન ફોર વુમન અને અન્ય - પેરા ૧૩).

(જ)(એ) તે બાબતમાં મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ હોવો જોઈએ કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ હેઠળ ઉપસ્થિત થતી ઉપધારણાને દૂર કરવા માટે પતિએ બિન-પહોંચ (સંપર્કનો અભાવ) સ્થાપિત કરવો જ જોઈએ. (સંદર્ભ: (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૪૧૮ : એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસસી ૨૨૯૫, ગૌતમ કુંડુ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય).

(જ)(બી) અદાલત પક્ષકારોના હિતોનું સંતુલન કર્યા પછી અને કેસમાં વાજબી નિર્ણય માટે ડીએનએ ટેસ્ટની અત્યંત આવશ્યકતા છે કે કેમ એટલે કે આવા ટેસ્ટના ઉપયોગ વિના અદાલત માટે સત્ય સુધી પહોંચવું શક્ય નથી કે કેમ તે અંગે વિચારણા કર્યા પછી જ વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરશે. આવા તારણ પર આવવા માટે, અદાલતે બંને પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી ધ્યાને લેવી પડશે અને અટકળભરી તપાસ માટે રૂટીન રીતે ટેસ્ટનો આદેશ આપવો જોઈએ નહીં.

(૫) "પહોંચ" (એક્સેસ) અને "બિન-પહોંચ" (નોન-એક્સેસ) નો અર્થ જાતીય સંબંધ માટેની તકોનું અસ્તિત્વ અથવા બિન-અસ્તિત્વ છે; તેનો અર્થ વાસ્તવિક "સહવાસ" (કોહેબિટેશન) નથી (સંદર્ભ: એ.આઈ.આર. ૧૯૩૪ પીસી ૪૯, કારાપાયા સેર્વાઈ વિરુદ્ધ માયંડી ; (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૪૧૮ : એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસસી ૨૨૯૫, ગૌતમ કુંડુ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય – પેરા ૨૪).

(૬) એક સભ્ય સમાજમાં માન્ય લગ્ન ચાલુ હોવા દરમિયાન જન્મેલા અને જેના માતાપિતા એકબીજા સુધી "પહોંચ" ધરાવતા હતા તેવા બાળકની કાયદેસરતા (ઓરસપણું) માનવી અનિવાર્ય છે (સંદર્ભ: (૨૦૦૯) ૧૨ એસસીસી ૪૫૪ : એ.આઈ.આર. ૨૦૦૯ એસસી ૩૧૧૫, શામ લાલ ઉર્ફે કુલદીપ વિરુદ્ધ સંજીવ કુમાર અને અન્ય – પેરા ૪૨).

(૭) અનોરસપણું સાબિત કરવાનો બોજો આવો આક્ષેપ કરનાર વ્યક્તિ પર રહેલો છે (સંદર્ભ : (૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯ નો પેરા ૧૦, શ્રી બનારસી દાસ વિરુદ્ધ શ્રીમતી ટીકુ દત્તા).

(૮) નિર્ણાયકતાને ખંડિત કરવા માંગતા પક્ષકાર પર નકારાત્મક બાબત સાબિત કરવાનો બોજો છે, માત્ર એ જ નહીં કે તેને પોતાની પત્ની પાસે જવાની તક ન હતી પરંતુ સંબંધિત સમય દરમિયાન પત્ની પાસે પણ તેની પાસે આવવાની તક ન હતી. (સંદર્ભ: એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસસી ૨૨૨૬, કામતી દેવી વિરુદ્ધ પોશી રામ – પેરા ૧૦).

(૯) ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૨ હેઠળની ઉપધારણા માત્ર પુરાવાના મજબૂત વજન (સ્ટ્રોંગ પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ એવિડન્સ) દ્વારા જ દૂર કરી શકાય છે, અને માત્ર સંભાવનાઓના સંતુલન દ્વારા અથવા નજીવી સામગ્રીના આધારે નહીં. આવા કિસ્સાઓમાં પુરાવાનું ધોરણ વધુ પડતી સાવચેતીના ભાગરૂપે અને જાહેર નીતિની બાબત તરીકે સંભાવનાના વજન અને વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીની વચ્ચેના સ્તરનું હોવું જોઈએ

(સંદર્ભ: એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસસી ૨૨૨૬, કામતી દેવી વિરુદ્ધ પોશી રામ – પેરા ૧૧ અને ૧૨).

(૧૦) ઉપધારણાનું ખંડન માત્ર મજબૂત, સ્પષ્ટ, સંતોષકારક અને નિર્ણાયક પુરાવા દ્વારા જ થઈ શકે છે. માત્ર સંભાવનાઓના સંતુલન અથવા શંકા ઊભી કરતા કોઈપણ સંજોગો દ્વારા આ ઉપધારણા દૂર કરી શકાતી નથી (સંદર્ભ: (૨૦૦૯) ૧૨ એસસીસી ૪૫૪ : એ.આઈ.આર. ૨૦૦૯ એસસી ૩૧૧૫, શામ લાલ ઉર્ફે કુલદીપ વિરુદ્ધ સંજીવ કુમાર અને અન્ય – પેરા ૩૯).

(૧૧) નજીવી સામગ્રીના આધારે ઉપધારણાને દૂર કરવાનો ચુકાદો આપી શકાય નહીં. જો ગર્ભધારણાના સમય દરમિયાન પતિ અને પત્ની સાથે રહેતા હોય પરંતુ ડીએનએ ટેસ્ટ પરથી જણાય કે બાળક પતિથી જન્મ્યું ન હતું, તો કાયદામાં નિર્ણાયકતા અખંડનીય રહેશે (સંદર્ભ: (૨૦૦૧) ૫ એસસીસી ૩૧૧, કામતી દેવી વિરુદ્ધ પોશી રામ – પેરા ૧૧; (૨૦૦૫) ૪ એસસીસી ૪૪૯, બનારસી દાસ વિરુદ્ધ ટીકુ દત્તા – પેરા ૧૩).

(૧૨) જ્યાં સુધી હકીકતો એટલી અનિવાર્ય અને નિર્ણાયક ન હોય કે જેથી બાળક પિતાથી જન્મેલું હોઈ જ ન શકે તેવા તારણની અનિવાર્યપણે ખાતરી થાય અને તે રીતે બાળકનું કાયદેસરપણું પિતા સાથે ઘોર અન્યાયમાં પરિણમે, ત્યાં સુધી અદાલતોનું વલણ બાળકની કાયદેસરતા (ઔરસપણું) જાળવી રાખવા તરફ હોવું જોઈએ (સંદર્ભ: દુપ્તર જહાં વિરુદ્ધ

મોહમ્મદ ફારૂક [(૧૯૮૭) ૧ એસસીસી ૬૨૪].” [જુઓ દિલ્લી હાઈકોર્ટ
દ્વારા એમએટી.અપ્પ.(એફ.સી.) ૧૭/૨૦૧૬ અને સીએમ નં.
૫૦૬૪/૨૦૧૬ માં તારીખ ૨૬ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૬ નો ચુકાદો]

૨૩.

મારો એવો અભિપ્રાય છે કે રિટ અરજદાર આ રિટ અપ્લિકેશનમાં માંગવામાં
આવેલી દાદ મેળવવા માટે હકદાર નથી. રિટ અરજદાર, જેમણે કમનસીબે પોતાનું
નવજાત શિશુ ગુમાવ્યું છે, તેમની લાગણીઓને ઠેસ પહોંચાડ્યા વિના, મારો એવો
અભિપ્રાય છે કે આ રિટ અપ્લિકેશન અટકળભરી તપાસ સિવાય બીજું કંઈ નથી.
છેલ્લા લગભગ છ વર્ષથી તપાસ ચાલી રહી છે. તે કાયદા અનુસાર આગળ વધી
શકે છે. જોકે, ડીએનએ ટેસ્ટ માટેની અરજ મંજૂર થવી જોઈએ નહીં.

૨૪.

પરિણામે, આ રિટ અપ્લિકેશન નિષ્ફળ જાય છે અને આથી નામંજૂર કરવામાં
આવે છે.

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને
તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા

ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.